

DISTRIBUCIJA AORISTA I IMPERFEKTA U NOVINARSKOM STILU SAVREMENOG JEZIKA

Sažetak: Aorist, a posebno imperfekt, sve se rjeđe javljaju u standardnom jeziku, ali ne jednako u svim stilovima. U ovom radu, na osnovu ekscerpiranih podataka iz većeg broja izvora, prikazana je upotreba aorista i imperfekta u novinarskom stilu savremenog jezika, s pretpostavkom da se upravo u tom stilu ta dva glagolska oblika najrjeđe upotrebljavaju, za razliku od književnoumjetničkog stila gdje su još uvijek relativno stabilni.

Ključne riječi: aorist, imperfekt, savremeni jezik, novinarski stil, glagoli

1. Uvod

Distribucija glagolskih oblika podrazumijeva, između ostalog, i mogućnost korištenja različitih vremenskih glagolskih oblika za istu ili sličnu semantičku vrijednost. Kombiniranje i zamjena glagola u cilju iznalaženja adekvatnog oblika za jedan od funkcionalnih stilova, kao i frekvencija upotrebe u različitim stilovima, upravo je fokus ovog istraživanja. Aorist se rijetko upotrebljava u publicističkom stilu, a u administrativnom i naučnom funkcionalnom stilu je neupotrebljiv, upravo zbog doživljenosti radnje koju aorist predstavlja, što je suprotno od osnovnog načela naučnog, pa i administrativnog stila – a to je objektivnost. Aorist je prisutan manje u razgovornom



stilu i publicističkom, a jedino je zadržan u književnoumjetničkom stilu, što je i razumljivo. Navedene pojave obuhvaćene su pojmom distribucija.

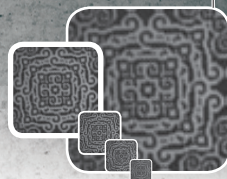
1.1. Referencijalna funkcija novinarskog stila / doživljenost aorista

Jezičke karakteristike novinarskog stila uslovljene su njegovom usmjerenošću na mnogobrojne adresate (čitaoce) različitog porijekla, obrazovanja, socijalnog statusa, kao i činjenicom da njegovi tekstovi nastaju u veoma kratkom vremenskom roku.

Novinarski stil obiluje žurnalizmima, tj. ustaljenim frazama, šablonima, što ne ostavlja prostora za opis doživljene radnje, a time nema ni potrebe za upotrebom aorista kao doživljenog preteritalnog oblika. Stoga možemo govoriti o automatizaciji jezičkih sredstava. Novinarske fraze predstavljaju sredstvo koje pojednostavljuje čitaочеvo razumijevanje i omogućava novinaru da u najkraćem roku napiše neki tekst u kojem je osnovna nit informacija, a da ne bi bilo nejasnoća, novinari treba da biraju jasne, precizne i tačne izraze.

S obzirom na to, obrađeni korpus obuhvata dnevne novine koje su usmjerene na informaciju. Stoga se izdvaja prva jezička funkcija novinarskog stila, a to je referencijalna ili funkcija saopćavanja. Tekstovi u navedenom stilu teže da budu sažeti, aktuelni, objektivni, informativni, izuzetno, ako se tekstom svjesno udaljava od osnovne – informativne funkcije, pa prelazi u drugu funkciju, agitaciono-propagandnu „koja posebno dolazi do izražaja u političkim komentarima i analizama” (Tošović 2002: 304). Ovim *dođosmo* do druge jezičke funkcije novinarskog stila, a to je konativna, ubjeđivačka ili ideološka funkcija.

Unutar novinarskog stila razlikuju se *informativni* i *analitički žanrovi*. U dnevnim novinama objavljuje se i intervju, reportaža, fe-



ljton, politički komentar i kolumna, tekstovi koji spadaju u analitički žanr gdje autorova osobenost posebno dolazi do izražaja. Stoga je upravo u tim tekstovima bilo moguće pronaći oblik aorista i imperfekta, preteritalne glagolske oblike koji označavaju doživljenu radnju. Rijetki književnpublicistički prilozi u dnevnim novinama dozvoljavaju odstupanje od specifičnosti novinarskog stila. Takvi prilozi su izdvojeni i u njima je mnogo primjera aorista i imperfekta, što je i očekivano. „Ali, kao što *rekoh*, previše sam stidan da to kažem, ali je u meni dovoljno hrabrosti da izgovorim kako u ‘1001 noći’ pričanje priča nije besmislen posao.” (Osl.) I u sljedećem tekstu koji je također iz grupe analitičkih žanrova, bliskih književoumjetničkom stilu, zastupljen je oblik aorista: „I ode anđeo u visine, tamo gdje mu je i mjesto da se smrzava na četrdeset ispod nule” (Dn.1)

2. Upotreba aorista u novinarskom stilu

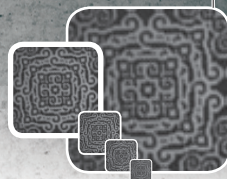
Iako je rijedak u novinarskom stilu, aorist je stabilan u sistemu vremenskih glagolskih oblika savremenog jezika. Umanjen broj primjera ovog glagolskog oblika u novinarskom stilu opravdavaju izvjesne specifičnosti aorista u sintaksičkom i stilističkom pogledu.

Stevanović konstatuje da je aorist sve rjeđi i u jeziku lijepje književnosti. Međutim, značajno je izdvojiti Stevanovićevu konstataciju da je „ретка употреба аориста у данашњем свакодневном пословном језику” (Stevanović 1969: 609). Aorist nesvršenih glagola, po Stevanovićevom mišljenju, rijedak je u savremenom jeziku „уколико се на њега најиђе” (Stevanović 1969: 609). Tanasić (1991: 131) navodi primjere iz novinskih reklama i zaključuje: „Neki glagolski oblici u njoj se uopšte ne javljaju. Takvi su među preteritalnim oblicima imperfekt i aorist...” Ova informacija o nepostojanju aorista u novinskim reklamama daje djelimičnu sliku o poziciji navedenog preteritalnog glagolskog oblika u novinarskom stilu.



Razlog zbog kojeg je aorist manje prisutan u novinarskom stilu su sintaksičke funkcije aorista. Bitna specifičnost jeste da aorist uvijek iskazuje doživljenu prošlu radnju ili je predstavlja kao takvu. Uz važnu osobinu doživljenosti radnje, navedenim glagolskim oblikom iskazuje se radnja koja se izvršila neposredno prije momenta govora i radnja koja se izvršila znatno prije ili neposredno prije tog momenta, što je stara sintaksička funkcija aorista. Primjer: „Деца одоше у град, ... Паде ти штап. Чу ли дијете? Рекох ли ја теби?” (Piper i dr. 2005: 424). Stoga su često komunikativno suvišne priloške odredbe uz glagol u aoristu. I po tome se razlikuje od osnovnog preteritalnog oblika – perfekta.

U dnevnim listovima informativnog stila nalaze se primjeri gdje stoji prezent *Mladi odlaze*, a mogao je aorist *Mladi nam odoše*. Uslovno, i perfekt se nekada može zamijeniti aoristom: *Stigli smo na vrijeme*, ili *Stigosmo na vrijeme*. Međutim, perfekt iskazuje prošlu radnju bez bilo kakvih podataka o vremenskom razmaku između njenog vršenja i momenta govora i, naravno, bez karaktera doživljenosti. Upravo iz navedenog razloga, u rečenici: „Prema njegovom iskazu, oni *su otišli* do obližnje zgrade gdje ih *je sačekala* lokalna policija” (DA 1) perfekt se ne može zamijeniti aoristom. Rečenica i počinje riječima: „Prema njegovom iskazu”, što znači da to nije *doživljena radnja*, nego prepričavanje događaja prema nečijim riječima. Oblici aorista u novinarskom stilu susreću se u kraćim izvještajima u kojima se prenose dijelovi razgovora: „*Pitala sam* kako zna, a ona mi *odgovori:...*” (DA2), kao i: „Radnici *negodovaše* na odgovor uprave, *zatražiše* hitan sastanak, *donesoše* odluku o štrajku i *raziđoše se!*” Moguće je da bi se na većem korpusu pronašlo nekoliko sličnih primjera, mada se slika ne bi bitnije promijenila. Aorist ne podrazumijeva izvještaj o sastanku prema nečijim riječima, nego prisustvo tom događaju ili čak lično učešće autora novinskog teksta. A novinari, najčešće, dobijaju informacije od nekog ko je zadužen za davanje informacija u nečije ime, a to je „glasnogovornik”, „osoba koja je u ime neke institucije ovlaštena da daje službene izjave ili održava odnose s javnošću na posebnim konferencijama za novina-



re” (Anić 2007: 116), portparol, ili PR (odnosi s javnošću; eng. public relations)

Razlog zbog kojeg je vrlo rijetka upotreba aorista u novinskim tekstovima jeste princip aktuelnosti. Aktuelnost je ono što je imperativ u pripremi tekstova za dnevne listove. Tekst mora donositi uvijek svježe informacije, pratiti dešavanja, a novinar treba biti na pravom mjestu i u pravo vrijeme, a uz to je često prisutan u novinama „сензационалистички метод пласирања информација” (Tošović 2002: 305). Zbog aktuelnosti informacija koje se u maksimalno kratkom roku plasiraju javnosti, nema vremena za oslikavanje subjektivnih stanja aktera nekog događaja, odnosno, nema aorista koji sadrži doživljenost radnje. Informaciju o nekom događaju prenosi novinar prema iskazu svjedoka ili je na drugi način došao do podataka o nekom događaju.

2.1. Aorist u informativnom žanru publicističkog stila

S obzirom na činjenicu da: „облик аориста служи или за увођење читаоца или слушаоца у одређену слику, или зато да *помјери његову пажњу* (istakla A. K.) са једне слике на другу, а и чињеница да је аорист у функцији средства за *помјерање тока приче* (istakla A. K.)” (Piper i dr. 2005: 426), rijetko se koristi u novinarskim tekstovima, posebno u informativnom žanru, gdje su informacija i obavještenje na prvom mjestu. U takvim tekstovima ne može se ni očekivati upotreba preteritalnih oblika koji izražavaju određenu notu subjektivnosti. Rijetki primjeri aorista u informativnom žanru novinarskog stila nalaze se u dijelovima obavještenja ili informacija u kojima su citirane nečije riječi, ili manje zvanične informacije: „Откуд баš ова овако кисела, а шећера ни за лијека – мало изненађен проментирао је дегустацију домаћих јагода Павић. *Pade* тако у воду и увијек присутна тврђња да је домаће и најслађе. Валјда тек када је себе добро чуо шта *изговори*, начелник је покушао изгладити vlastitu непromišљеност...” (DA2).



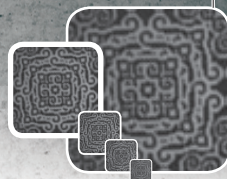
3. Imperfekt u novinarskom stilu

Imperfekt u novinarskom stilu rijedak je preteritalni oblik. Čak i preteritalni oblici za označavanje sadašnjosti o kojima je bilo riječi vrlo su rijetki u novinarskom stilu, posebno u informativnom žanru. Možemo se nadati da će se naći pokoji primjer imperfekta i aorista u novinarskom stilu u daljim analizama odabranog korpusa koji obuhvata mnogo više stranica tekstova dnevnih listova, mada treba napomenuti da je izostajanje imperfekta i aorista u novinarskom stilu i opravdano. U informativnom stilu koji ima cilj dati obavještenje, stil koji je ispunjen novinarskim frazama, bez osobnosti autora, s kratkim novinskim izvještajima, nije ni mjesto ni prilika za glagolske oblike kojima se označava doživljena radnja, upravo oblici aorista i imperfekta. Stoga je skoro nemoguće naći primjere imperfekta i aorista, pa čak ni u analitičkom žanru novinarskog stila. Izuzetak su primjeri kojima se autori tekstova u naslovu metaforički koriste glagolskim oblikom za doživljenju radnju tipa: „Šta to bješe državotvorna smrt?” (Dn. 2)

4. Morfosintaksička podudarnost vremenskih glagolskih oblika

Aorist se kombinira s perfektom i prezentom. U kombinaciji s perfektom – „обликом перфекта исказана радња представља догађајни оквир унутар којег се извршила радња именована аористом” (Piper i dr. 2005: 425). Aorist je morfološki podudaran s oblikom prezenta. Tu se on često javlja na početku ili na kraju nesvršenih nizova prezenta, a značajna je upotreba aorista u pripovijedanju prilikom vremenskog transponovanja oblika prezenta. Aorist se nekad nalazi na početku i na kraju pripovjedačkog niza. Ovim preteritalnim glagolskim oblikom daje se „оквир одређене слике која се устројава низом презентских облика” (Piper i dr. 2005: 426).

Imperfekt ne mora uvijek označavati radnju koja se dešavala u prošlosti. Stevanović napominje: „Али се њим, ређе истина, означавају



и радње које се врше у садашњости, тј. у време говора, као у случајевима на које је раније код нас (У Граматици Т. Маретића) указивано и какви су: *Одакле ви бесте?* и *Како се звасте?*” (Stevanović 1969: 635). Kovačević djelimično podržava konstataciju da je „имперфект усамљена појава” и да је „врло редак и налази се углавном код писаца који негују класични језик...” (Kovačević 2009: 149). Međutim, on govori o upotrebi imperfekta „и то не само у књижевноумјетничком него и у разговорном стилу” (Kovačević 2009: 149), naglašavajući da je česta upotreba imperfekta od glagola *biti* i od glagola *zvati se*, u sintaksičko-semantičkim kontekstima tipa: *Koje bijaše godište?... Kako se zvaše?* Za potvrdu ovoga Kovačević je naveo mnogo primjera koji zaista pokazuju da se i imperfektom može označiti sadašnjost. Sadašnjost koja je iskazana oblikom imperfekta podrazumijeva da su se sagovornici poznavali odranije ili da su neke informacije bile nekada davno poznate jednom od sagovornika. Po tome se ipak imperfekt razlikuje od običnog prezenta koji ne podrazumijeva nikakve ranije informacije iz prošlosti. Zbog tog „prizivanja sjećanju” imperfekt se ne može u potpunosti zamijeniti prezentom. Nije isto reći: *Kako se zvaše?* i *Kako se zoveš?* U prvom slučaju govornik pokušava da se sjeti imena sagovornika, kao da ga je već ranije poznao ili ga još poznaje, ali mu je ime zabravio. U drugom slučaju uobičajeno je pitanje kod upoznavanja ili uzimanja podataka, bez pokazivanja ikakvog višeg interesovanja za sagovornika ili postojanja dodatnih informacija iz prošlosti. Međutim, Kovačević i dalje ide i pronalazi način na koji bi ipak prezent mogao biti adekvatna zamjena za imperfekt. Značenjska modalna komponenta o kojoj govorimo, a posjeduje je imperfekt, izražava se „партикулом хомоформном с дисталном демонстративном замјеницом оно,... Где смо оно стали... Који сам ја оно лек узимао...” (Kovačević 2009: 152). Za imperfektivne oblike glagola *biti* i *zvati se* Kovačević je naveo mnogo primjera s internetskih stranica koje predstavljaju i dijelom razgovorni jezik, jer se radi o blogovima, privatnim internetskim dnevnicima i tekstovima koji ne podliježu lektorskim ispravkama. To je još jedan podatak da je imperfekt živ, bar kada su u pitanju navedeni glagolski oblici. To su podaci o imperfektu u



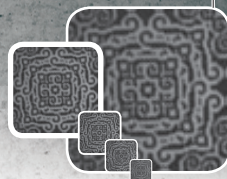
razgovornom jeziku, naravno, još češća je upotreba navedenog preteritalnom glagolskog oblika u književnoumjetničkom stilu.

5. Zaključak

Rad je započet hipotezom da se aorist i imperfekt najrjeđe upotrebljavaju u novinarskom stilu savremenog jezika, za razliku od književnoumjetničkog stila gdje se još relativno dobro drže. Izostajanje imperfekta i aorista u novinarskom stilu je opravdano. U informativnom stilu koji ima cilj dati obavještenje, stil koji je ispunjen novinarskim frazama, bez osobnosti autora, s kratkim novinskim izvještajima, nije mjesto za glagolske oblike kojima se označava doživljena radnja, a to su aorist i imperfekt. Činjenica da je pronađeno vrlo malo primjera upotrebe navedenih glagolskih oblika u izdvojenom korupusu, govori tome u prilog.

Jedna od konstatacija koja se izdvojila u toku analize i koja je potvrđena primjerima je da je aorist „посебно карактеристичан за разговорни и књижевноумјетнички стил изражавања, мање за журналистички.” (Piper i dr. 2005: 429), odnosno, „njegova upotreba u savremenom bosanskom jeziku stilski (je) obilježena” (Jahić i dr. 2000: 300). Iako je aorist pripovjednog karaktera i vrlo običan, tendencija je da se u novije vrijeme u savremenom jeziku sve manje upotrebljava. Rijetka je upotreba aorista u poslovnom jeziku. Stevanović izdvaja da je aorist „у интелектуалном стилу изузетно редак, ако се и уопште употребљава у њему (осим у узгредним уметцима типа – како рекосмо и сл.)” (Stevanović 1969: 608) Ovdje se može dodati pored sintagme „intelektualni stil” i „novinarski stil”.

Imperfekt u novinarskom stilu rijedak je preteritalni oblik, ali ne mora uvijek označavati radnju koja se dešavala u prošlosti. Česta je upotreba imperfekta od glagola *biti* i od glagola *zvati se*, u sintaksičko-semantičkim kontekstima tipa: Koje *bijaše* godište?... Kako se *zvaše*? Sadašnjost koja je iskazana oblikom imperfekta podrazumije-



va da su se sagovornici poznavali odranije ili da su neke informacije bile nekada davno poznate jednom od sagovornika. Imperfektom, kao i aoristom, označavaju se doživljene radnje.

THE AORIST AND THE IMPERFECT IN THE JOURNALISTIC STYLE OF THE CONTEMPORARY LANGUAGE

Resume: The absence of the imperfect and the aorist in the journalistic style is justified. The informative substyle is full of journalistic expressions, without the author's personality, with short journalistic reports, aiming at providing some information. There is no place for the verbal forms expressing experienced actions in these texts, such as the aorist and the imperfect. The texts in the above mentioned style tend to be short, current, objective, informative. Exceptionally, if there is a conscious detachment from the main – informative function, and it changes to another function, the agitation – propagandist one, which is characteristic for the political comments and analyses.

Keywords: *aorist, imperfect, contemporary language, journalistic style, verbs*

Izvori

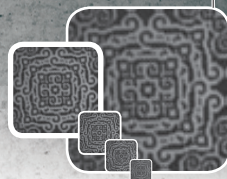
- Dnevni avaz** Elektronsko izdanje: Dnevni avaz - <http://www.dnevniavaz.ba/> od 12. 06. 2008.
- DA1
- DA2 Elektronsko izdanje: *Dnevni avaz* - <http://www.dnevniavaz.ba/> од 07. 06. 2008.
- Glas Srpske** Друга српска круна; Autor: С. Јеремић, *Глас Српске*
GS <http://www.glassrpske.com/> 02. 06. 2008.



- Oslobođenje** <http://www.oslobodjenje.ba/kun/> preuzeto, 14. 10. 2014.
- Dani** <http://www.bhdani.ba/portal/demo/836>; Dani, 21. 06. 2013; str. 71; Faruk Šehić, *Poezija i revolucija*, preuzeto, 30. 10. 2014.
- Dn.1
- Dn.2 <https://www.bhdani.ba/portal/clanak/888/fokus/sta-to-bjese-drzavotvorna-smrt>, Piše: Đorđe Krajišnik; *BH dani*; Fokus; Hair-česma; preuzeto 30. 10. 2014.

Literatura

- Jahić, ... 2000 Jahić, Halilović, Palić: *Gramatika bosanskoga jezika*, „Dom štampe”, Zenica, 2000.
- Kovačević 2009 Ковачевић, Милош: *Огледи из српске синтаксе*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2009, стр. 149. цитат (Станојчић, Поповић 1992; 385)
- Piper i dr. 2005 Пипер, Антонић, Ружић, Танасић, Поповић, Тошовић: *Прилози граматици српскога језика*, *Синтакса савременога српског језика*, Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, Београд, 2005.
- Stevanović 1969 Стевановић, Михаило: *Савремени српско-хрватски језик*, (Граматички системи и књижевнојезичка норма) II. синтакса, Београд, 1969.



- Tanasić 1991 Tanasić, Sreto: *Glagolski oblici u jeziku novinske reklame*, Зборник радова са научног скупа *Jezik i stil sredstava informisanja*, Društvo za primijenjenu lingvistiku BiH, Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za žurnalistiku Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, Udruženje novinara BiH, Sarajevo, 1991.
- Tošović 1995 Tošović, Branko: *Stilistika glagola*, Lindenblatt, Wuppertal, 1995.
- Tošović 2002 Тошовић, Бранко: *Функционални стилови*, Београдска књига, Београд, 2002.